

הערות

Author(s): י. בער

Reviewed work(s):

Source: *Zion / ציון*, Vol. (תשל"ז), pp. 312-314

Published by: [Historical Society of Israel/](http://www.hsi.org/)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70060309>

Accessed: 26/11/2011 11:48

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

הערות למאמרו של מ' ויינפלד 'המתת עובר' — עמדתה של מסורת ישראל בהשוואה לעמדת עמים אחרים*

יצחק בער

המשנה אהלות זו שהובאה על ידי פרופ' ויינפלד בצורה מקוטעת אומרת: 'האישה שהיא מקשה לילד — מחתכין את הולד במעיה ומוציאין אותו איברים מפני שחייה קודמין לחייו. יצא רובו, אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש'. המשנה שלפנינו יוצאת מן ההשקפה, 'דכל זמן שלא יצא [הולד] לאויר העולם, לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו, אבל יצא ראשו, אין נוגעים בו להורגו, דהוה ליה כילוד, ואין דוחין נפש מפני נפש'¹. עניין זה לא נעלם מעיניו של פרופ' ויינפלד, אבל על-ידי הבאת המשנה בצורה מקוטעת הוא משבש את משמעותה, ולא עוד אלא שהוא משווה למשנתנו הנזכרת דיני אישה הרה שנתחייבה בבית-דין. פרופ' ויינפלד מצרף את ההלכות השונות לדין אחד בנימוקו: 'לפי תפיסת חז"ל העובר בטרם צאתו לאויר העולם אין לו דין של נפש אדם. הוא נחשב כירך אמו ולפיכך אין הריגתו בבחינת רצח'². לעומת זה יש להעיר על כך, שלפי דברי פרופ' אורבך הלשון 'עובר ירך אמו' שייך לתקופה מאוחרת מאד, ואסור להביא אותו לשם פירושן של הלכות המשנה³.

לאמיתו של הדבר מתפרשת המשנה אהלות זו על יסוד השקפתו של הרופא Herophilus שפעל בעיר אלכסנדריה בימי המלך תלמי הראשון. נגדו ניהל Tertullianus הנוצרי את פולמוסו בספרו de anima⁴. בפרק העשרים וחמישה נאמרים הדברים הבאים:

Nulla interest professoribus veritatis de adversariis eius, maxime tam audacibus quam sunt primo isti, qui praesumunt non in utero concipi

* חוברת זו עמ' 129—142 [להלן: ויינפלד].

1 רש"י סנהדרין ע"ב ע"ב ד"ה יצא ראשו; ועיין תוי"ט למשנה הנ"ל ותוספות רע"א.

2 ויינפלד, עמ' 130—131.

3 א"א אורבך, חז"ל — פרקי אמונות ודעות ירושלים תשכ"ט, עמ' 214 הערה 88.

4 Tertullianus, De anima, edited with introduction and commentary by J. H. Waszink, Amsterdam 1947. ועיין פירושי המפורטים של Waszink עמ' 317 ואילך ועיין גם: J. Preuss, Biblisch-talmudische Medizin, 1923 p. 488.

animam nec cum carnis figulatione compingi atque produci, sed et effuso iam partu nondum vivo infanti extrinsecus inprimi; ceterum semen ex concubitu muliebribus locis sequestratum motuque naturali vegetatum compinguescere in solam substantiam carnis; eam (substantiam carnis) editam et de uteri fornace fumantem et calore solutam, ut ferrum ignitum et ibidem frigidae immersum, ita aeris rigore percussam et vim animale rapere et vocalem sonum reddere. (de anima c. 25, 2. Waszink p. 34) Atquin et in ipso adhuc utero infans trucidatur necessaria crudelitate, cum in exitu obliquatus denegat partum, matricida, ni moriturus. (de anima c. 25, 4. Waszink p. 35 s.

המשנה המסיימת את פרק ז של מסכת אהלות לא נשנתה 'דרך אגב' — כמו שכתב אלבק במהדורתו במבוא (עמ' 124) וכדומה גולדברג (עמ' 58), — אלא היא משמשת כיסוד תיאורטי לבעיה המכריעה בסוגיית הטומאה, כלומר: לקבוע את הרגע, שבו הולד נידון כ'נפש' (ζῷον) בפני עצמו.

בהתאם לכך מתפרשת משנה ד בפרק ז של מסכת אהלות: 'האשה שהיא מקשה לילד והוציאהו מבית לבית, הראשון טמא בספק (שמא כבר נפתח שם הרחם וטימא הוולד המת את הבית — אלבק) והשני בוודאי'. והמשנה שם מסיימת: 'אין לנפלים פתיחת הקבר (הרחם) עד שיעגילו ראש כפיקה' (שראש הנפל גדול ועגול ככדור שבראש הפלך שטווים בו — אלבק). ובתוספת אהלות ב ח בסוף נאמר בפשטות: 'אין לו לילד טומאה עד שיצא לאויר העולם'⁵.

דיני טומאה נלמדו במשנתנו, כמו ביוון, בקשר לחכמת הרפואה. כמה פרטים של דיני משנתנו בסדר טהרות עשויים להתפרש בייחוד עלידי חוקים שנתגלו בכתובות יווניות של האי Kos ושל המחוז Kyrene, אלו הן תעודות יקרות מתחילת המאה השלישית לפני ספה"נ. וכנראה לי אפשר להוכיח שכמה הלכות של משנתנו בסדר טהרות ובסדרים אחרים כבר הונחו ונלמדו בתקופה ההלניסטית, קודם לרדיפת הדת בימי אנטיוכוס הרביעי. לבעיות אלה אני מקדיש את המחקרים שלי בדרך עבודתי הידועה לקוראי 'ציון' ומטעם זה לקחתי רשות וחובה להוסיף הערות למאמרו של פרופ' ויינפלד.

מפוקפק מאד נראה מה שפרופ' ויינפלד כותב בעניין הגירסא 'שמותר לאשה לשתות כוס של עיקרין, כדי שלא תלד'⁶. הרי פרופ' שאול ליברמן מדפיס בתוספתא יבמות ח ד:

5 והשווה גם: משנה חולין ד ג (סוף המשנה); נידה ג ה, ר"נ אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים, עמ' 557 ואילך.

6 ויינפלד עמ' 134 הערה 35.

‘האשה אין רשאה לשותות עיקרין שלא תלד’⁷, ונוסח זה הוא המכריע, כפי שיוצא מקשר הדברים שם: ‘האיש אין רשאי לישב בלא אשה’ וכו’. וכך היתה כנראה דעתם של חכמי ישראל הראשונים, למרות חילופי הגירסאות והדעות השונות, שהובאו על ידי ליברמן, בתוספתא כפשוטה⁸.

פרופ’ ויינפלד כותב: ‘שלא כבעולם ההלניסטי הפגאני, ההלניסטי-היהודי וכן הנוצרי לא מצאנו במסורת היהודית המקורית חוקים מפורשים ואזהרות נגד הפלה’⁹. לעומת זה יש להעיר על כך שהלכות המשנה נמסרו ונשתלשלו על-פה במשך חמש מאות שנה בערך, ואין לדון על מה שלא נאמר אצלנו לפי כל מה שנמצא אצל אחרים. על חומרתם שהחמירו בעלי ההלכה הקדמונים בענין הפלה יש ללמוד מן המשנה במסכת אהלות שהבאתי בפתיחת ההערות שהבאתי כאן.

7 ש’ ליברמן, תוספתא סדר נשים, ניוארק תשכ”ז עמ’ 25.

8 הנ”ל, תוספתא כפשוטה ו, ניו יורק תשכ”ז עמ’ 68—69.

9 ויינפלד עמ’ 138 סעיף ו.

הערות למאמרי ‘עבודת הקרבנות בימי הבית השני’, ציון מ ג—ד

לעמ’ 147 הערה 38: בעניים הפירוש למסכת תמיד המיוחס לראב”ד כבר כתב פרופ’ א”א אורבך בספרו ‘בעלי התוספות’ (1955) עמ’ 294—295 באריכות ובסמכותו המיוחדת. אני חייב תודה לידידי פרופ’ אורבך שהעירני על כך במכתבו הכתוב זמן קצר אחר קבלת החוברת הנ”ל של ‘ציון’.

וכן העירני חברי אורבך על שגיאה מוזרה שנמצאה במאמרי שם עמ’ 143 למטה. בשיר השירים (א ט) מדרש רבה דפוס וילנא דף יא עמ’ ב’ נדפס המאמר: ‘מהו רעיתי, אמר רבי יונתן מפרנסתי, הן שירעו אותי בשני תמידין בכל יום’ וכו’.